

Ilustrační foto: Lesy ČR

POČÁTKY A VÝVOJ EKOLOGICKÉ VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ

Eva Kajzarová

Pokud se dá v lesnictví mluvit o pozitivních trendech, jedním z nich je určitě rozvoj lesní pedagogiky. Ta se stala určitým fenoménem – funguje napříč sektorem bez ohledu na vlastnictví, druh majetku či jeho velikost. Z původní cílové skupiny – předškolní a školní děti se rozšířila na další, někdy i specifické skupiny – seniory či zdravotně znevýhodněné. Dnes už nikdo nepochybuje, že kromě možnosti osvěty a prezentace se za lesní pedagogikou skrývá obrovský PR potenciál a marketingový prostor v době, kdy je často obtížné se s lesnickými tématy uplatnit ve veřejném mediálním prostoru.

I proto vznikl v úzké spolupráci se státním podnikem Lesy ČR seriál, který bude na stránkách Lesnické práce v roce 2018 představovat současné aktivity lesní pedagogiky, možné přínosy pro náš obor, její historii i praktické návody a zkušenosti lesních pedagogů, převážně z podniku Lesy ČR, v jehož řadách se této činnosti věnuje více než 260 zaměstnanců. První příspěvek tohoto seriálu se věnuje počátkům a vývoji ekologické výchovy a vzdělávání.

Redakce

Pro představení pojmu „lesní pedagogika“ a jejího významu je třeba projít cestu od počátků šíření této idey v USA v 60. letech 20. století přes počátek environmentálního vzdělávání v ČR včetně jeho právního ukotvení až po rok 2001,

kdy ve dnech 19. a 20. června uspořádala Integrovaná střední škola lesnická ve Vimperku ve spolupráci s rakouskými kolegy z lesnického vzdělávacího střediska v Gmundenu první dvoudenní praktický seminář o lesní pedagogice v ČR.

HISTORICKÝ VÝVOJ ENVIRONMENTÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Celosvětově historie výchovy a vzdělávání vztahujícímu se k životnímu prostředí úzce souvisí se stavem prostředí a jeho slo-

žek a s rozvojem poznání (především biologicko-ekologického a geografického). Historický vývoj environmentálního vzdělávání lze dle Kunce (1996) rozdělit do několika etap:

- **Výchova ke vztahu k přírodě (nature education)** – s klíčovými slovy příroda, vztah k živé přírodě, rostlinám a zvířatům, jejich význam pro člověka a poznávání. Cílem bylo formování pozitivního vztahu k rostlinám a zvířatům, respektování všech forem života. Upřednostňovaly se vlastní zkušenosti žáků základní školy, pozorování a hry. Časově jde zhruba o období mezi světovými válkami.

- **Výchova k ochraně přírody (conversation education)** – ochrana přírody, ochrana živé přírody před člověkem, zachování neporušené přírody, heslo „poznej a chraň“. Období bylo ovlivněno pokroky v ekologii (společenstva, ekosystémy, potravní řetězce). Cílem bylo pochopení rovnováhy v přírodě. Byla podporována pozorování, sběr a poznávání přírodnin, vycházky a exkurze do přírody. Časově odpovídá 50. letům minulého století.

- **Výchova k potřebě čistého prostředí (pollution education)** – nečistoty v prostředí, nepříznivé dopady průmyslové činnosti na přírodu. Objevuje se v 70. letech minu-

lého století jako důsledek lokálních ekologických krizí, znečišťování prostředí cizorodými látkami a zhoršování kvality vody a čistoty ovzduší. Ve výuce se uplatnila koncepce organismů jako bioindikátorů stavu životního prostředí. Cílem byl rozvoj uvědomění ve vztahu ke kvalitě vody, ovzduší, potravin, kvalitě přírodního základu životního prostředí.

- **Výchova zaměřená na životní prostředí (environmental education)** – naplňující heslo „mysli globálně, jednej lokálně“, spojuje předcházející do komplexního environmentálního vzdělávání a výchovy jako důsledek přerůstání lokálních krizí do podoby globálních problémů životního prostředí člověka. Je podporována mezinárodními aktivitami, ve světě se realizuje diferencovaně, pokud jde o formy vzdělávání či aspekty výchovy.

VÝVOJ ENVIRONMENTÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Počátky ekologické výchovy, vzdělávání a osvěty na území České republiky se objevují, jak uvádí DYTŘTOVÁ (2004), po založení Československa v roce 1918, kdy Ministerstvo školství a národní osvěty začalo věnovat svou pozornost nejenom kulturním, ale i přírodním památkám. Již v roce 1919 byl zřízen lektorát ochrany přírody na Univerzitě Karlově a o rok později i na Českém vysokém učení technickém v Praze na Fakultě zemědělského a lesního inženýrství.

Druhá výrazná vlna zájmu o ochranu přírody a osvětu s ní spojenou nastala po druhé světové válce. Od roku 1946 začal vycházet věstník státní péče o ochranu přírody a krajiny „Ochrana přírody“. Bylo zřízeno několik stanic ochrany přírody. Významný byl zákon z roku 1954 (platný do roku 1992), který se týkal ochrany přírody. V roce 1969 byl založen Svaz pro ochranu přírody a krajiny, jehož pokračovatelem je do současnosti Český svaz ochránců přírody.

Od 60. let minulého století se stala součástí vzdělávání i „výchova k ochraně přírody“, ve smyslu poznávání přírody jako základní biologické složky životního prostředí člověka a společnosti. Důležitým počínem byl rok 1967, kdy Organizace pro vzdělávání, vědu a kulturu Spojených národů (UNESCO) přijala tuto definici životního prostředí: „*Životní prostředí je ta část světa, se kterou je člověk ve vzájemné*

interakci, tj. kterou používá, ovlivňuje a které se přizpůsobuje.“

Počátkem 70. let se postupným prohlubováním a rozšiřováním cílů, obsahu a forem přechází ke komplexnějšímu termínu „výchova k péči o životní prostředí“. Nejde již o ochranu přírody před člověkem, ale o uvědomění si sounáležitosti člověka s přírodou a o ochranu celého životního prostředí člověka. Na Stockholmské konferenci v roce 1972 bylo doporučeno, aby se UNESCO a další mezinárodní instituce zabývaly touto situací a aby byl urychleně vypracován program ekologického vzdělávání. Vykročením k realizaci daného úkolu bylo vytvoření UNEP v rámci OSN – United Nations Environmental Programme (Program Spojených národů v oblasti životního prostředí). Program UNEP získal konkrétní podobu na první světové mezinárodní konferenci o ekologické výchově v Tbilisi v roce 1977.

Od 90. let minulého století se odborníci na všech úrovních vzdělávání a výchovy velmi intenzivně zabývají ekologickou výchovou a její implementací do učebních a studijních programů. Ve shodě s mezinárodním ujednáním se ekologická výchova stává interdisciplinární výchovou u nás a měla by postupovat všechny vyučovací předměty na školách.

Jak uvádí ve své publikaci agentura CE-NIA (2005), ekologická výchova k odpovědnému jednání nejen vůči společnosti, ale i vůči přírodě je obsažena již v Duhovém programu z roku 1990. Tento program se na Ministerstvu životního prostředí zrodil jako první národní strategický dokument v oblasti životního prostředí, který formuloval priority a cíle „polistopadové“ společnosti. Řadí mezi priority ozdravení životního prostředí právě přípravu strategie ekologické výchovy v ČR na 90. léta. Ta spočívala v prosazování nové filozofie výchovy člověka, v podpoře výzkumu zaměřeného na filozofické, sociologické, psychologické a pedagogické aspekty ochrany životního prostředí a v podpoře konkrétních projektů. Upravovala systém ekologického vzdělávání pracovníků státní správy a prosazovala „ekologizaci“ výchovy na základních a středních školách. Strategie z roku 1992 byla na dlouhou dobu jediným zakotvením ekologické výchovy, vzdělávání a osvěty (dále jen „EVVO“) u nás.

Po prvních zkušenostech s organizováním EVVO zpracovalo Ministerstvo životního prostředí v roce 1993 podmínky pro udělování grantů a podpor nevládním or-

Ilustrační foto: Lesy ČR

organizacím a uskupením. Počet subjektů, které se mohly systematicky na výchově a osvětě podílet, se tak rozšířil. V roce 1999 vznikl z podnětu Ministerstva životního prostředí (dále jen „MŽP“) program Národní sítě středisek EVVO, společný program Sítě středisek ekologické výchovy Pavučina (SSEV), Českého svazu ochránců přírody (ČSOP) a od roku 2004 i Sítě ekologických poraden STEP. Významně se tak přispělo k rozvoji EVVO v regionech. Od roku 2001 běží projekt Sítě středisek ekologické výchovy Pavučina „Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy v regionech“ (M.R.K.E.V.).

Nevládní neziskové organizace, které se zabývají ochranou životního prostředí, vznikly po roce 1989 většinou „na zelené louce“. Pouze několik organizací ochránců přírody, např. Český svaz ochránců přírody nebo legendární Brontosaurus, přetrvávalo z minulého režimu. Ministerstvo životního prostředí aktuálně zveřejňuje seznam více než 40 nestátních neziskových organizací, které působí převážně v oblasti ekologické výchovy a ochrany životního prostředí. Nová „porevoluční“ environmentální legislativa umožnila širokou účast občanů a jejich sdružení na rozhodování ve veřejných záležitostech, ve kterých by mohlo dojít k ovlivnění životního prostředí.

Koordinací EVVO je v současnosti pověřena Meziřesortní pracovní skupina ustavená při MŽP. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je gestorem školského environmentálního vzdělávání. Na nižší úrovni realizují EVVO krajští koordinátoři.

HISTORIE PRÁVNÍHO ZAKOTVENÍ EKOLOGICKÉ VÝCHOVY V ČR

Dílčí aspekty ekologické výchovy obsahuje Ústava ČR, Listina základních práv a svobod, § 16 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, a další dokumenty (KUNC, 1996).

Stěžejním materiálem pro právní zakotvení ekologické výchovy u nás bylo usnesení vlády ČR č. 232 z roku 1992 „Ke strategii státní podpory ekologické výchovy v České republice na 90. léta“, které však nebylo plněno způsobem odpovídajícím jeho významu. Odborníci proto uvítali snahu MŽP o vytvoření „Konceptu ekologické výchovy, vzdělávání a osvěty“ (předložena ke schválení v roce 1995), kte-

Ilustrační foto: Lesy ČR

rá měla řešit aktuální problémy ekologické výchovy (především vytvoření stálých podmínek finančních, personálních i materiálních pro její realizaci v podobě fungujícího systému) a využít v celonárodním programu, propojený s dalšími celorepublikovými programy.

Usnesením č. 1048 ze dne 23. října 2000 vláda přijala Státní program EVVO. Jeho součástí byl Akční plán na léta 2001–2003, který obsahoval 45 konkrétních úkolů před vstupem do Evropské unie. Byl kladen důraz na poradenství a práci s veřejností, na zvýšení znalostí o udržitelném rozvoji a na aktivní účast občanů v uplatňování a rozvíjení místních Agend 21. Důraz byl kladen také na zvýšení kvalifikace státních úředníků a volených zastupitelů alespoň na úroveň environmentálního minima.

V Praze dne 5. února 2004 uzavřelo Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy Meziřesortní dohodu o spolupráci v oblasti EVVO, která ustanovila společný postup při zabezpečování EVVO v ČR, v souvislosti s účinností zákona č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí (ve smyslu § 13), vždy v aktualizovaném znění a ve smyslu Státního programu EVVO v ČR schváleného usnesením vlády č. 1048 ze dne 23. října 2000 a jeho úkolů

stanovených v jeho Akčním plánu aktualizovaném vždy o příslušná léta.

LESNÍ PEDAGOGIKA JAKO ALTERNATIVA EKOLOGICKÉ VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ

Vznik pojmu „lesní pedagogika“

Lesní hospodářství jako jedna z oblastí lidské činnosti je i na počátku 21. století pro širokou veřejnost oblastí ne zcela známou. VLKOVÁ (2001) se ve svém článku pozastavuje nad tím, že je někdy až překvapující, jak málo si dospělí lidé dovedou představit pod pojmem lesního hospodářství a jak málo znalostí mají o lese – jeho funkcích a významu vůbec. Děti, pokud se jich zeptáte, vidí lesníka jako člověka, který se prochází po lese a sleduje, jak se daří srnkám a ostatní zvěři. Takový obraz je dětem předkládán v literatuře, filmu i televizi. Proto je osvětě a práce s širokou veřejností týkající se vybudování vztahu člověka k lesu a vysvětlení významů a cílů lesního hospodářství tak důležitá.

Potřeba formovat postoj k lesu a vytvářet vztah k lesnictví, lesníkům a jejich práci vedla v průběhu 90. let minulého století k vytvoření způsobu práce s veřejností, který dostal název lesní pedagogika. Lesní pedagogika znamená setkání člověka s přírodou prostřednictvím erudovaného

STRATEGICKÉ DOKUMENTY

- Akční plán 2016–2018 k Jednotnému postupu pro realizaci lesní pedagogiky u lesnických subjektů ČR
- Akční plán 2014–2016 k Jednotnému postupu pro realizaci lesní pedagogiky u lesnických subjektů ČR
- Staroranská deklarace o lesní pedagogice ze 4. 10. 2013
- 5. zasedání komise Rady Asociace krajů České republiky pro zemědělství (prosinec 2013) – přijato usnesení o snaze zapojit lesní pedagogiku do tzv. VUR – vzdělávání pro udržitelný rozvoj
- Národní lesnický program II (pro období do roku 2013): Klíčová akce 15: Zlepšit informovanost veřejnosti o skutečném stavu, opatření 15.6.: Rozvíjet lesní pedagogiku
- Strategický rámec Česká republika 2030: Kapitoly 1.4 „Vzdělávání“ a 5.1 „Globální prostředí podporující udržitelný rozvoj“
- Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj (2008–2015)
- Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020: Kapitola J „Vzdělávání pro udržitelný rozvoj“
- Koncepce podpory mládeže pro období 2014–2020 (SC 11: Motivovat děti a mládež k životu s principy udržitelného rozvoje a rozvíjet jejich environmentální gramotnost, DC B: Posilovat přímý kontakt dětí a mládeže s přírodním prostředím: Opatření: 1. Podporovat konkrétní výchovně vzdělávací aktivity, které umožní dětem a mládeži přímý kontakt s živou i neživou přírodou v jejím přirozeném prostředí (spolugesce MŽP, MZe))
- Akční plán EU pro lesnictví (2007–2011): Klíčová akce 10: Podpora vzdělávání a komunikace v oblasti životního prostředí; Klíčová akce 18: Zlepšit výměnu informací a komunikaci
- Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007–2013

lesníka, který je s přírodou a lesem v bezprostředním kontaktu, a poznávání přírody formou prožitkové pedagogiky a her v lese. Jedná se o nejjednodušší cestu, jak přiblížit široké veřejnosti les a funkce lesního hospodářství. Lesní pedagogika je určena pro školy a dětské kolektivy, rodiny s dětmi či skupiny dospělých a seniorů. Její cíle jsou prohloubit zájem veřejnosti o les, přírodu a dřevo jako obnovitelnou surovinu, objevovat a vnímat les všemi smysly, nabídnout veřejnosti možnosti

aktivního využití volného času, zlepšit vztah člověka k lesu a lesnímu hospodářství, objasnit význam hospodaření v lese v rámci udržitelného hospodaření a v neposlední řadě podporovat aktivní přístup k ochraně životního prostředí.

Lesní pedagogika je relativně nový pojem. Když se začala počátkem 90. let rozšiřovat, byli mnozí pedagogové a také lesníci nejprve nejistí. Musí se přidávat k výchově ekologické, mediální, dopravní, konzumní, zdravotní, sexuální a sociální také ještě lesní výchova? A proč právě les je určen jako místo pro výchovu? Odpověď nevyplývá z teoretických diskusí o vzdělání, ale vzešla přímo ze společenské reality. Sdružení lesních pedagogů ČR při SLŠ v Hranicích lesní pedagogiku vyhodnocuje jako hlubokou touhu po navrácení se k přírodě a po spojení se s přírodou novým způsobem.

Lesní pedagogika má své kořeny v USA. Její ideu v 60. letech 20. století šířil a lesní pedagogiku založil J. Cornell z Kalifornie. Poté se rozšířila po celých Spojených státech amerických. V Evropě se nejdříve uchytila ve Švýcarsku, kde se touto činností zabývá organizace Silviva. Ze Švýcarska se lesní pedagogika rozšířila do Německa a Rakouska. Z evropských zemí se lesní pedagogika nejvíce rozšířila v Rakousku, kde je jejím centrem vzdělávací středisko FAST ORT Gmunden.

Lesní pedagogika v Rakousku

Rakouský model lesní pedagogiky vychází z modelu švýcarského a německého. První seminář lesní pedagogiky v Rakousku uspořádala v roce 1994 Lesnická škola v Gmundenu ve spolupráci s ministerstvem školství a ministerstvem životního prostředí. V letech 1994 až 1997 sbírali zástupci školy zkušenosti z podobných projektů ve Švýcarsku, Německu a USA. V Německu se tato problematika řeší v rámci spolkových zemí na úrovni lesních úřadů. Ve Švýcarsku se pořádají tzv. „lesnické týdny“, kde lesníci, biologové a ekologové připravují odborné akce pro veřejnost. V Rakousku se vyprofiloval vlastní systém, který se nespolehá na zprostředkovatelské organizace, ale všechnu váhu přenáší na samotné lesníky. Z vlastních zkušeností při práci s dětmi ze základních škol, ale i s postiženými dětmi, sestavili v Gmundenu čtyřdenní kurz. V roce 1998 uspořádali první tři kurzy nejprve pro pedagogické pracovníky ze středních lesnických škol a lesnických učilišť. Další čtyři kurzy se vzorovými ukázkami lesní pedagogiky

uspořádali pro lesnické spolky a ve spolupráci s Agrární komorou i pro ostatní instituce, ať už vládní, či nevládní tak, aby získali zájem pro další spolupráci. Absolventi kurzů a významné osobnosti veřejného života současně založili rakouský svaz lesní pedagogiky, jehož hlavním úkolem je vybudovat systém a strategii výuky a způsob získávání potřebných finančních prostředků na tuto činnost.

Lesní pedagogika v ČR

Osvědčený program lesní pedagogiky, který vznikl jako reakce na dnešní konzumní, moderní a více technickou než k přírodě se navracející dobu, přichází nově z Rakouska do Čech (VLKOVÁ, 2001). V roce 2000 se několik zaměstnanců ISSL Vimperk zúčastnilo kurzu lesní pedagogiky v Rakousku. Absolováním tohoto kurzu škola obdržela prvotní informace o lesní pedagogice, které sloužily jako podklady pro další vývoj lesní pedagogiky v České republice.

Ve dnech 19.–20. června 2001 uspořádala ISSL ve Vimperku ve spolupráci s rakouskými kolegy z lesnického vzdělávacího střediska v Gmundenu dvoudenní praktický seminář o lesní pedagogice, který byl prvním v ČR. Seminář vedli rakouští lektori ze vzdělávacího střediska FAST ORT Gmunden a zúčastnili se ho zástupci Ministerstva zemědělství ČR, LČR, s.p., lesnického odborného tisku a odborné veřejnosti a zástupci školství. Cílem celé akce bylo představit další způsob ovlivňování názoru laické veřejnosti ve vztahu k lesu a hospodaření v něm i k práci lesníků formou hry.

Již v roce 2002 se uskutečnily první kurzy lesní pedagogiky u nás. Obsah a metodika kurzů jsou podobné rakouskému modelu s přihlédnutím k českým podmínkám.

V současné době pořádá kurzy lesní pedagogiky Střední lesnická škola v Hranicích (dále „SLŠ v Hranicích“) ve spolupráci se Sdružením lesních pedagogů ČR. SLŠ v Hranicích se lesní pedagogikou zabývá od roku 2004. Semináře jsou zaměřeny mimo jiné na specializované lesnické náměty a programy určené pro méně časté skupiny klientů (například seniory, dospělé s dětmi, osoby se zdravotním postižením, děti z dětských domovů).

Autor:

Ing. Eva Kajzarová

Lesy ČR

E-mail: eva.kajzarova@lesyacr.cz

TIPY NA VENKOVNÍ AKTIVITY LESNÍ PEDAGOGIKY

Únorová vycházka do lesa

V lese se pořád něco děje – v létě i v zimě, pořád je na co se dívat. Vycházku s dětmi v zimě přizpůsobujeme počasí a věku dětí, ale i tak si s nimi můžeme zimní les „užít“.

PRŮBĚH VYCHÁZKY

Obvykle se zahájení a ukončení vycházky koná ve třídě nebo v nějakém vhodném krytém prostoru. Po krátkém úvodu na téma život stromů i zvířat v zimě se vydáme do lesa. Cestou si každý z účastníků vycházky vybere nějaké lesní zvíře. Na kraji lesa si s dětmi stoupneme do kruhu a každý řekne všem jméno svého vybraného zvířete a čím se přes zimu živí.

Ideální je po cestě lesem sledovat stopy ve sněhu a určovat, kdo se po sněhu prošel. Vhodným místem pro rozvoj této aktivity je okolí krmelců a zásypů. Vycházku doplníme informacemi o příkrmování zvěře, vhodných a nevhodných „lahůdkách“, které mohou děti do krmelce zanést sami, a podobně.

Často také vysvětlujeme (a nejen dětem) rozdíl mezi lesníkem a myslivcem. Ukazujeme jim v lese různá myslivecká zařízení. Myslivost se snažíme popsat jako způsob ochrany lesa. U krmelce lze obvykle nalézt také zvěř poškozené stromy – ukážeme dětem názorně, jak může lesní zvěř při přemnožení lesu škodit. Význam lovu zvěře vysvětlíme na potravním řetězci lesní zvěře. Například SEMÍNKA STROMŮ A MLADÉ STROMKY → MYŠ → LIŠKA apod.

Dětem dáme úkol, aby ke každému zvířeti (jehož stopy jsme ve sněhu našli nebo které znají) přiřadily přirozeného nepřítele. Je dobré u této aktivity zmínit i význam predátorů jako zdravotní policie v lese.

TIPY NA HRY

Hry, které hrajeme na vycházce v zimním lese:

■ 1. „Jak skáče zajíc“ – ukážeme dětem stopu zajíce (na místě nebo na připraveném obrázku) a vysvětlíme, jak zajíc klade přední a zadní nohy při útěku, který je jeho hlavní zbraní před predátory. Děti

Foto: archiv Lesy ČR

si zkusí „zaječím stylem“ proběhnout vytyčený úsek od krmelce k „doupěti“.

■ 2. „Rys a srnec“ – jeden žák je srnec, má zavázané oči a orientuje se jen dle sluchu, ostatní jsou predátoři – rysi, kteří chtějí ulovit srnce, a jsou rozmístěni v okruhu cca 15 m od srnce. Jejich úkolem je neslyšně se přiblížit a dotknout se srnce – ulovit ho. Jakmile srnec uslyší rysi, ukáže na něho a hra se zastaví. Dotyčný žák končí ve hře a jde mimo kruh, poté hra pokračuje až do ulovení srnce nebo odhalení všech predátorů.

■ 3. „Obrázky ve sněhu“ – na vhodném místě s vrstvou sněhu děti vyšlapávají do sněhu obrazce – siluety zvířat nebo si vyšlapáním vyznačí svůj les a v něm ze sněhu modelují zvířata, stromy, hájovnu atd. O svém zvířátku nebo o svém lese pak ostatním vyprávějí. Zajímavým momentem je, když do takového „lesa“ lesník odhodí několik připravených odpadků (papírky, sáček atd.) a sleduje reakci autora sněhové krajiny a ostatních dětí. Zpravidla se děti zlobí a chtějí mít ten „svůj

les“ krásný. No a to je přesně chvíle pro zahájení debaty o tom, co se v žádném lese nesmí a proč.

■ 4. „Povídání se stromy“ – s dětmi obstoupíme velký, dospělý strom – obvykle smrk nebo buk – a hledáme semínka (šišky, bukvice), ty si na místě můžeme nachytat předem. Každé z dětí najde semínko a určí za pomoci lesníka strom, ze kterého pochází. Pak ke stromu přistoupí a může se jej na něco zeptat. Na otázky odpovídá lesník – „znalec řeči stromů“. Nepředvídatelné dotazy dětí nás vždycky zaskočí a pobaví. Někdy naivitou, někdy znalostmi a vždy upřímností.

UKONČENÍ VYCHÁZKY

O všem, co se v zimě děje v lese, co dělají zvířata, stromy a co dělá lesník a lesní dělníci přes zimu, si nakonec popovídáme v teple u čaje – pokud možno z lesních plodů a bylin.

*Hezkou zimní vycházku přeje
 Lesy ČR*

Ilustrační foto: Jan Přihoda

POČÁTKY LESNÍ PEDAGOGIKY U LESŮ ČR

ZÁJEM LESNÍKŮ BYL VELKÝ

Rozhovor s Evou Dlabolovou, lesní pedagožkou, která stála u zrodu této aktivity u státního podniku Lesy ČR

Eva Dlabolová byla u zrodu lesní pedagogiky u státního podniku Lesy ČR, když s lesními správci a revírníky, kteří o práci s dětmi měli zájem, vytvářela podmínky pro realizaci různých vzdělávacích aktivit a spolupráce se školami. V roce 2002 absolvovala první kurz lesní pedagogiky, který u nás proběhl.

Mgr. Eva Dlabolová
* 9. 2. 1973

Po studiu oboru učitelství na mateřských školách na Střední pedagogické škole v Nové Pace (1987–1991) vystudovala magisterský studijní obor ochrana a tvorba životního prostředí na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci (1992–1998). V letech 1999–2005 pracovala na odboru lesnické politiky a vnějších vztahů Lesů ČR, v letech 2008–2009 na odboru lesního hospodářství a ochrany přírody Lesů ČR. V současné době je na mateřské dovolené.

POČÁTKY LESNÍ PEDAGOGIKY U LESŮ ČR

■ **Odkud přišel prvotní impulz začít u státního podniku s lesní pedagogikou a jaké cílové skupině byla primárně určena?**

V roce 1999, kdy jsem začala u státního podniku Lesy ČR pracovat, byla pozornost zaměřena zejména na dospělou veřejnost. Lesy ČR své aktivity prezentovaly na výstavách a veletrzích a v rámci Programu 2000 – zajištění cílů veřejného zájmu u Lesů ČR se zintenzivnilo budování lesních naučných stezek, altánků a odpočinkových míst. Započalo se s organizováním Dnů s Lesy ČR, které byly svou náplní zaměřeny na rodiny s dětmi. Aktivit cílených na děti a mládež bylo však málo. Byla zde velká absence informací o náplni práce lesníka, a to nejen v učebnicích přírodovědy a přírodopisu pro základní školy. V té době již existovala zavedená a velmi dobře fungující střediska ekologické výchovy. Ta, která měla kvalifikované pracovníky, kvalitně zpracované vzdělávací programy pro školy a potřebné zázemí pro jejich realizaci, byla sdružena do Sítě středisek ekologické výchovy Pavučina. Již dříve probíhala spolupráce s těmito středisky

na úrovni lesních správ, zejména na různých biologických olympiádách a přírodovědných soutěžích Zlatý list. Po dobrých zkušenostech ze spolupráce se vedením podniku rozhodlo finančně podpořit výukové programy na těchto střediscích a vytvořit doposud chybějící materiály týkající se významu lesního hospodářství a práce lesníka, které by se daly v těchto programech využít. Ti zaměstnanci podniku, kteří měli o práci s dětmi a spolupráci se školami zájem, se chtěli v tomto směru dále vzdělávat. To byl první krok k lesní pedagogice. Jako primární cílová skupina byly zvoleny děti předškolního a školního věku, protože ty si své názory teprve utvářejí.

■ **Vzpomenete si, jaký byl ze strany zaměstnanců o lesní pedagogiku zájem?**

Na více než polovině z 87 lesních správ, které v té době podnik měl, byli pracovníci, kteří nějakou formou již se základními školami spolupracovali. Většinou se jednalo o vycházky do lesa, přednášky a pomoc při organizaci přírodovědných soutěží. Zájem o kurz lesní pedagogiky byl tedy značný. Lesníci se chtěli dozvědět více

o tom, jak hrovou formou na vycházkách dětem přiblížit prostředí lesa a práci lesníka. První kurz lesní pedagogiky, který jsem s dalšími pracovníky podniku absolvovala, proběhl v listopadu 2002 ve spolupráci s Integrovanou střední školou lesnickou ve Vimperku. Na kurzu nás školili i rakouští lesní pedagogové, kteří nám předali mnoho svých osobních zkušeností z vycházek s dětmi a měli pro nás připravené i video s ukázkami.

■ Prošel koncept podoby lesní pedagogiky u státního podniku nějakým vývojem?

Myslím si, že od začátku byl jasný cíl lesní pedagogiky, a ten se příliš nezměnil, a to poskytnout zázemí, informace a metodu ke hrám těm lesníkům, kteří s dětmi a mládeží pracují a chtějí se v tomto směru dále vzdělávat. Lesník se nestane pedagogem a pedagog lesníkem, ale pro to, co chce lesník sdělit, je lesní pedagogika výborným prostředkem. Organizace kurzů lesní pedagogiky se ujala Integrovaná střední škola lesnická ve Vimperku a Střední lesnická škola v Hranicích na Moravě.

■ Jak jste zmiňovala v úvodu, v devadesátých letech již fungovala střediska ekologické výchovy, která zajišťovala environmentální vzdělávání i ve školách. Prohloubila se v době, kdy jste u Lesů ČR pracovala, vzájemná spolupráce? Jaký názor měli pracovníci středisek na lesní pedagogiku?

Nejen v učebnicích, ale i ve výukových programech středisek informace o práci lesníka a hospodaření v lese buď zcela chyběly, nebo byly nepřesné. Proto i pedagogičtí pracovníci středisek a učitelé velmi ocenili možnost dozvědět se o této problematice více. Členové středisek, kteří již dříve spolupracovali s pracovníky místních lesních správ, brali aktivity v rámci lesní pedagogiky ne jako konkurenci, ale jako vyplnění „prázdného pole“ v oblasti environmentálního vzdělávání. Pro zájemce z jejich řad byly pořádány semináře o lesním hospodaření. Spolupráce se prohloubila v mnoha směrech. Za finanční a odborné podpory podniku bylo vytvořeno množství didaktických pomůcek, které přispěly ke zkvalitnění výukových programů o lese. Například se jednalo o obsáhlý soubor pomůcek „Krabice jehličí“, který se tak mohl dostat do všech středisek v síti Pavučina a také byl využíván na stanovištích vybraných tras na Dnech s Lesy ČR.

Ilustrační foto: Jan Přihoda

TVORBA POMŮCEK, PROJEKTY

■ K aktivitám lesní pedagogiky bylo nezbytné vytvořit nové didaktické pomůcky a materiály. Odkud jste čerpali inspiraci?

V roce 2002 vznikla příručka ekologické výchovy a lesní pedagogiky „Pojďme na to od lesa“, na jejímž obsahu spolupracovalo mnoho různých subjektů. Velké množství aktivit a her poskytli lesníci NP Bavorský les a Bavorské správy státních lesů, kteří již měli svůj manuál vytvořený. Příručku obohatily také hry, které byly součástí výukových programů realizovaných pracovníky středisek ekologické výchovy, sdružených v síti středisek Pavučina – střešní organizaci pro ty, kdo se věnují environmentální výchově v České republice.

■ Za vašeho působení započal projekt Les ve škole – škola v lese. Můžete projekt stručně představit?

Projekt byl další možností, jak oslovit děti a jejich učitele. Na jeho realizaci jsme úzce spolupracovali s pražským vzdělávacím centrem Tereza. První materiály k projektu vznikly již v roce 1999. Bylo vytvořeno 26 pracovních listů pro děti a metodika pro učitele. Nejdříve se s projektem začínalo na těch základních školách, se kterými vzdělávací centrum Tereza již dříve spolupracovalo. Cílem projektu bylo představit les nejen jako ekosystém, ale i jako zdroj jediné obnovitelné suroviny a přiblížit dětem práci lesníka. V rámci programu probíhaly

i vycházky s lesníkem. Po úspěšném testování se projekt rozšířil do většiny základních škol v České republice. Osobně znám mnoho učitelů, kteří s materiály k projektu stále pracují a úspěšně je začleňují do výuky.

ZHODNOCENÍ SOUČASNÉHO STAVU

■ Když se podíváte na lesní pedagogiku u státního podniku dnes – jak byste zhodnotila dosavadní vývoj a současnou úroveň?

Velmi mě těší, že v současné době má stále více lesníků o tuto oblast zájem. Organizace kurzů lesní pedagogiky se ujala Střední lesnická škola v Hranicích na Moravě, díky jejímž učitelům mají kurzy vysokou úroveň. Dnes má každá lesní správa Lesů ČR svého proškoleného lesního pedagoga, který spolupracuje se školami. Některé lesní správy mají až pět lesních pedagogů, kteří mají své koordinátory na krajských ředitelstvích podniku. Ti pak pro ně organizují setkávání, kde se mohou vzájemně inspirovat. Aktivní v této oblasti jsou i někteří pracovníci Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů, státního podniku Vojenské lesy a statky ČR, městských lesů a dalších subjektů. Díky tomu je osloveno stále větší množství dětí a jejich učitelů, kterým vycházky s lesníkem přinesou nejen zpestření výuky, ale určitě i řadu pro překvapujících zjištění.

*Děkuji za odpovědi (25. 1. 2018)
Petra Kulhanová*